

## 2013 december Ról-ról

# **P. Szűcs Julianna: Összeesküvés-elmélet (Il Palazzo Enciclopedico 55. Esposizione internazionale di Venezia. Kurátor: Massimiliano Gioni. 2013. június 1.– november 24. )**

„Az esztétikai végtelen olyan érzés, amely az általa csodált dolog végérvényes és tökéletes befejezettségéből fakad, míg az ábrázolásnak a másik fajtája szinte *fizikailag* sugallja a végtelent, mivel éppen hogy nem befejezett, nem zárul össze formává. Az ábrázolásnak ezt a módját *listának* vagy *felsorolásnak* fogjuk nevezni.”

Valami azt súgja, hogy *Massimiliano Gioni*, az *55. Velencei Képzőművészeti Biennále* mostani kurátora megtanulta, de legalábbis elolvasta korunk legnépszerűbb esztétikai gondolkodójának, Umberto Eco-nak pár évvel korábban megjelent könyvét, *A lista mánora* című remek gondolat kísérletét. Az olasz szerző ebben a műben a sorolók sorolását, a gyűjteményképzés fajtáit (irodalmi és illusztrációképpen képzőművészeti alkotásokat) azért preparálta ki, hogy általuk szemléltesse a határtalan világmindenség bekerítését célzó gyarlóan gyönyörű és dőren dekoratív emlékeit. Blaszfémiában ezt úgy mondják: nem lehet a föld összes nőjét elcsábítani, de azért igenis kell rá törekedni.

Szép plánum. Egyébként tervben nem volt hiány régebben sem, mint ahogy – emlékezetem szerint – olyan főkurátorok is akadtak mindig a legendás *Harald Szeemann* 1999-es *Dapertuttójától Paolo Baratta* 2011-es *Illuminazionijáig*, akik egyetlen metafora köré igyekeztek fölépíteni a méretben, helyszínben, látványban egyre bővülő és az entrópia következtében egyre befogadhatatlanabb megatárlatokat. De Gionihoz képest valamennyi gyenge kezdőnek számított. A rendelkezésre bocsátott anyag megerőszkolásában – és most ebben még nincsen semmi pejoratív – a többiek mind jogos önmérsékletet gyakoroltak. (Kezdő biennálefigyelők számára írom ide az 1895-től, tehát a legrégebb idők óta kontinuus képzőművészeti megrendezvény idejének sarokszámait: az Il Palazzo Enciclopedico file néven futtatott biennálén részt vett 88 kiállító ország, nyolc új pavilon, 44 társkiállítás, százezer + hatezer új négyzetméterrel bővülő hasznosítható tér. Hogy hány éves a kapitány, azaz az idejének főkurátor? A segédanyagokból megtudható ez is: éppen negyven, ami ugye csodagyerekkor ebben a szakmában, és egyben magyarázza a főhős draufgänger lendületét is.)

(*A lista háza, a Palazzo Enciclopedico*) A központi kiállítás (az Arsenale) bevezető terének centrumában állt a *Palota*. A megtalált metafora, *Marino Auriti* fémből, üvegből, műanyagból összebarkácsolt kétszeres, embernagyságú makettje, amelyet a pedáns művészettörténet az outsider art, tehát az „urbánus naiv” művészet kategóriájába sorolna, ha a besorolás

egyáltalában helyénvaló lenne itt. A sajtó így is jól el van a műtárgy pedigréjével, a „nem-művészi” pályán kívül élt alkotó 1963 óta kallódó munkájával, valamint a maketthez társított funkcióval, a „világtudás” számára bentlakásossá vizionált adatbank eszméjével.

Most jut eszembe: volt már biennálén egy nevezetes toronymakett. Ott állt 1968-ban ama bizonyos híres-hírhedt eseményen, amelyen végigsöpört a diáklázadások hulláma, s amelyet az akkori riadt hatalom kénytelen-kelletlen idő előtt bezárított. Ezen rekonstruálták ugyanis hétméteres kicsinyítésben Tatlin III. Internacionálé emlékművét, úgy is, mint a permanens forradalom és a fejlődésbe vetett hit soha föl nem épített, de a képzeletet sokáig fogva tartó jelvényét.

Ha van ennek a műnek filozófiai inverze, hát az Auriti-mű ilyen. Az egyik dinamikus, a másik statikus. Az egyik befejezetlenséget sugall, a másik a kész tényt magát. Az egyik a távoli jövőt, a múltfelejtő kommunizmust, a technicizmust és az úrkorszakot idézi, a másik a totalitárius rendszerek tekintélytiszteletét, merev szimmetriáját, mértéket nem ismerő fundamentalizmusát. De ne túlozzunk! Azért makett a makett – gondoljunk a palackba zárt szellem esendő picinységére, bájoszá zsugorított gonoszságára, veszélytelenné viccesített méreteire –, hogy az áradó fantáziának csupáncsak irányt szabjon, s az igazi riogatást hagyja másokra, de arról lejjebb még szó lesz. (Csak zárójelben. Máig nem tudtam eldönteni, hogy az Auriti-makett mire hasonlít leginkább. Egy mezopotámiai zikkuratra, vagy a moszkvai „hét nővérré”? Albert Speer ideális Berlin-tervére vagy Angkor gigatemplomaira? Végül is mindegy. Rabszolgának egyikben sem lehetett jó élni.)

Listázzunk hát à la Gioni. Jegyzeteim szerint – araszolva végig a „loftok”, azaz elhagyott ipari létesítmények újrahasznosítása révén helyzetbe hozott kötélverő műhelyeken és sólepárló termeken át az Arzenál-öböl hajószerviz-telephelyei felé, valamint egy vaporetto megállóval arrébb a Padiglione Centrale biennáléről biennáléra átbuherált labirintusáig – az alábbi szemrevaló gyűjteményeket, „fizikailag sugallt végtelenekeket” lehetett leginkább megfigyelni. Köztük műalkotáscsoportokat, találmány-együtteseket, Wunderkammerbe illeszthető vitrinkollekciókat, hobbiból született passziókat, mérnöki pontossággal kivitelezett argumentációkat, szenvedélybetegségből született kényszeres halmazokat és bűvösen vonzó játékokkal teli polcokat. Szart, szappant, szalmiákszeszt, ahogy nem úri társaságban szokták volt mondani az ilyesmire.

Például. A nigériai *Okhai Ojeikere* fotósorozata a posztkoloniális Afrikában honos kreatív hajfonások lenyűgöző változatait tárta elő. A kínai *Lin Xue* hegyezett bambusztollal úgy rajzolta szériává a sziklákat szétfeszítő vegetációt, hogy érzékeny egyensúlyt teremthessen természettudományos megfigyelés és szürreális vízió között. A már nyolcvan éve halott svájci *Eduard Speltrini* alpesi felhőfényképei virtuálisan csakúgy bebocsájtást kértek az enciklopédikus palotába, mint a romániai *Stefan Bertalan* több mint negyedszázaddal ezelőtt készült, makacsul pedáns dekonstruált *Napraforgói* vagy a belga *Patrick Van Caekenbergh* idej keltezésű és rajzot, digitális printet, kollázst kombináló olyan öregfa-variációi, melyeken a mimetikus elemek álomszerűbbekre sikerültek, mint az alkotói fantázia túlbujánzó ágai-bogai.

Ennyit az úgynevezett természetről, s akkor még szó sem esett a „palazzo” nyilván másik szárnyába tervezett, humán jelenségekkel foglalkozó műcsoportokról, amilyen a török *Yüksel Arslan* skizofréneket, autistákat, Parkinson-kórosokat, hallucinálokat hieroglif rendszerbe rakott tablósorozata (*Arture*), vagy amilyen, az amerikai *R. Crumb* a Genezist végigillusztráló és vernegyulai invenciókról árulkodó egész termet betöltő komikszja, vagy amilyen az elefántcsontparti *Frédéric Bruly Bouabré* élőbeszéd folytatásaként működtetett populáris képnyelve. A témára a koronát minden bizonnyal a lengyel *Pawel Althamer* tette föl azzal a

nyolcvan fémből és polietilénből összeszerelt életnagyságú figurakompozícióval (*Velenceiek*), amelynek szereplői bőruket vesztett izomkötegekkel, anatómiai tankönyvekből ismerős kényszermozdulatokkal és végtelen szomorúsággal hirdetik a megváltás nélküli feltámadás reménytelen tapasztalatát.

Hogyan is énekelte szegény Leporello a Don Giovanniban? „Ma in Ispagna son già mille e tre.” Itt pedig többen vannak, mint ezerhárman. Darabra elmondhatatlan tehát a „lista mámora”, nem is érdemes ezzel tovább kísérletezni. Azaz egészen mégincs így.

Volt egy műcsoport a centrális pavilon emeleti részén, ami miatt mégis érdemes volt Gioninak kitalálnia az enciklopédiát. (Egy meglepetésmű különben is minden biennálén mindig akad.) A svájci *Peter Fischli* és *David Weiss* kétszázötven szürkésdrapp színű szárított agyagból formázott kisplasztikája mintha újra föltalálná a magas és populáris művészet között az elveszettnek hitt ösvényt. Csak gyerekek és zsenik merték eddig megmintázni pár centiben a tátott szájjal csodálkozó macit, az ablak előtt bámuló öregembert és az Einstein szülőket, amint a jól sikerült nászuk után immár nyugodtan várhatják a kis Albert világra jövetelét. Megmintázni őket úgy, hogy azok ne hasonlítsanak se gyurmaanimációra, se nippre, se vázlatra, se giccsre. Csak álltam közöttük, csodájuk természetét ma sem értem igazán.

Továbbá illik ideírni legalább azokat a kötelező főhajtásra méltó és erre a kiállításra idecitált neveket, melyek még akkor is kihagyhatatlanok lennének, ha féltő, hogy a beszámoló maga is a listakészítés áldozatává válik. Akár tetszettek, akár nem. Végül is e nevekre dől a közönség, és a közönség dőlő pénzéből (no meg az Swatch céghez hasonló, nagylelkű szponzorokéból) lehet előkészíteni a következő, talán még ennél is nagyobb, ennél is több résztvevőre számító és még fiatalabb kurátor koncepciója szerint megtartandó világkiállítást.

Tehát le kell írni a neveket: *Cindy Sherman*ét, úgy is, mint művészt és úgy is, mint a „palazzo” külön gyűjteményével előrukkoló albérlőjét. *Carl Gustav Jung*ét, úgy is, mint pszichiáterét s úgy is, mint a kiállított *Vörös könyv* című fantazmagóriáktól terhes ifjúkori eltévelyedés szerzőjét. *Hilma af Klint*ét, aki nélkül nemcsak az ezotéria bajnokai maradnának hoppon, de az absztrakció geneziséét kutató művészettörténészek is szegényebbek lennének a múlt évszázad tízes éveit táján alkotó és újra fölfedezett svéd festőnő nélkül. Tessék, leírtam őket. Most boldogabb lett az olvasó?

(Az enciklopédia fenyegetői) Ahol kényszeres rend uralkodik, ott a mélyben örvény kavarog. Ahol agyonszabályozzák a látványt, ott elég egy szikra, és lobot vet az egész konstrukció. A biennálét látogató „vad befogadó” számára a látványegész értelmezése legkönnyebben egy összeesküvés elméletének a megkonstruálásába futhat.

Mert hát, van ugye a „palota”, a maga központi gondolata köré szervezett listázó, enciklopédikus, metafizikus kompozícióba kényszerített műtárgyhalmazával, és vannak körülötte a „nemzetek pavilonjai”, amelyek a maguk külön kuratori rendszereivel, egyénileg kivitelezett elgondolásaival, topográfiai adottságaival vagy immel-ámmal alkalmazkodnak Gioni főnök stílusához, „a központ kiírásához”, vagy az történik, mint a jelen világ valamennyi politikai-társadalmi szervezetében: a kívülről jöttek ott tartanak be, ahol tudnak. Egyelőre talán csak azt írják a homlokukra, amit *Apollinaire* verselt meg az *Egy szép vörösesszőkéhez* című költeményben, és amelyet Eco föl is idéz a listakönyvben:

*Legyetek elnézők ha minket összemértek*

*Azokkal akik ápolják és folytatják e rendet*

*Mi a kalandot kergetjük mindenfelé*

*Nem ellenetek harcolunk mi*

*Csak az óriási s furcsa birtokokra vágyunk*

*Ahol a virágzó rejtelem hajlong felénk*

(Radnóti Miklós fordítása)

De ahogy elnéztem az uruguayi *Wilfredo Diaz Valdéz* erőszakos akcióknak kitett ülóbútorait, a kínai *Shu Yong* papírforgáccsá aprított spirálfüzeteit, a holland *Mark Manders* óriási számszeríjjal tönkre tett *Széttört igazságait*, az ír *Richard Mosse* szentelen afrikai fegyvereseit, a chilei *Alfredo Jaar* múlt időből elővarázsolt romfotóit, az immár nemzetközi sztárrá avanszált *Ai Weiwei* egymással harcban álló hokedlihalmazát, elhessegethetetlenné vált a sejtés: a „palotát” ostrom fenyegeti. Lehet, hogy csak a korrupció fogja ízekre szaggatni (lásd az orosz pavilon Danae-performanszát), az is lehet, hogy saját zsírjába fog belefagyni (lásd egyik régi kedvencemet, a velencei pavilon orosz nacionáléjú *AES+F-csoportjának a Megérkezés az arany hajóra* című munkáját), sőt még az is megtörténhet, hogy kő kövön nem fog maradni, mint ahogy azt a spanyol *Lara Almarcegui* installációja fantáziánkba égeti. Egyik teremben sóderkupac, másik teremben sitthalom, a harmadikban homokhegy, a negyedikben törött üvegcserepekből összehordott szirt. Szépen vagyunk tehát.

Büszkén jelenthetem: mi magyarok élen jártunk az enciklopédikus palotára leselkedő veszély kétértelmű kifejezésében. Igaz, első blikkre ez is csak egy lista volt. *Asztalos Zsolt (Uhl Gabriella* kurátor segítségével) kigyűjtötte, videóra vette, környezettanulmányokat végezve hang- és képanyaggal kombinálta a hazai építkezéseken sűrűn előbukkanó második világháborús bombákat. *A Kilőtték, de nem robbant fel* című projekt talán azt fejezi ki, amit a szerző egy interjúban el is mondott. „Először a kegyelemre gondoltam, arra, hogy ezek a bombák megmentették az életünket. Csak később jutott eszembe, hogy ennek a fordítottja is igaz. Ezek a bombák (...) megtértek és kegyelmet gyakoroltak. Megtagadták sorsukat. Ha nem is közvetlenül, de pont az életet köszönhetjük nekik azáltal, hogy a felettünk járó generációk életben maradhattak.”

Én ebben a szívet nyugtató, optimizmusra serkentő, a gond felhőit eloszlató hollywoodi magyarozatban nem hiszek. Mint ahogyan nem hiszek a szuronyok előtt elmondott, nemzeti összefogást hirdető miniszterelnöki beszédben és az erőket mozgósító békemenetben sem. Hiszek ellenben a csehovi dramaturgia egyik alapszabályában. Ha az első felvonásban a színre kitesznek egy pisztolyt, annak a harmadikban el kell sülnie.

Elég egy rossz mozdulat, egy hibásan hatástalanított robbanószerkezet, egy későn érkező kiürítési parancs, s máris oda a szép konstrukció. Egyszer minden palota felrobban.

**Il Palazzo Enciclopedico 55. Esposizione internazionale di Venezia.** Kurátor: **Massimiliano Gioni.** 2013. június 1.–november 24.

Kapcsolódó írások:

1. **P. Szűcs Julianna: Két sercli vekni nélkül (ILLUMInazioni. 54. Esposizione Internazionale d'Arte. La Biennale di Venezia 2011.)** Minél többet olvastam utólag az 54. Velencei Biennáléről, annál inkább...
2. **P. Szűcs Julianna: Szép, mint egy gép (Centrale Montemartini – Musei Capitolini. Az ipari műemlék rekonstrukcióját az ACEA végezte 1989-ben, a múzeum 1997-től látogatható. A kiállítás rendezője Francesco Stefanori. Továbbá: Caravaggio, Scuderie del Quirinale, február 20. – június 13., kurátor Claudio Strinati; De Chirico: La natura secondo, Palazzo delle Esposizioni április 9. – július 1., kurátor Achille Bonito Oliva; Edward Hopper, Fondazione Roma, február 16. – június 13., kurátor Carter E. Foster.)** Témát kerestem Rómában. Caravaggio a Scuderiében? Talán. Sikkes dolog ími...
3. **P. Szűcs Julianna: A hiányzó láncszem (A történelem terhe. Roskó Gábor retrospektív kiállítása. Kurátor: Hornyik Sándor. Debrecen, MODEM, 2013. április 28.–július 28.)** Élt egyszer a magyar festészetben egy Kokas Ignác, aki karizmatikus...
4. **P. Szűcs Julianna: A kínai katalógus (Magyar művészet. Peking, Kínai Szépművészeti Múzeum, 2011. június 14.–július 4. Kurátor Tóth Norbert, kiállításigazgató Fan Di'an. A katalógus kiadója a Forrás Galéria, szerkesztette Sárba Katalin.)** Az előzményekről. 2011. június 14. és július 4. között Pekingben,...
5. **P. Szűcs Julianna: A G-pont (Mi a magyar? Múcsarnok, 2012. augusztus 2. – október 14. Kurátor Gulyás Gábor.)** Főlöszleges a múcsarnoki kiállítás széépészeti teljesítményét boncolni. Mióta keresztmetszettelátványokról írok,...

**Cimkék:** **P. Szűcs Julianna**